

แนวคิดระบบครอบครัวญี่ปุ่น

ยุพา คลังสุวรรณ*

จ่านักหอสมุด

* ประธานโครงการญี่ปุ่นศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

แนวคิดเกี่ยวกับระบบครอบครัวของญี่ปุ่น

ครอบครัว เป็นสถาบันพื้นฐานของการเกาะกลุ่มทางสังคม ครอบครัวเป็นหน่วยแรกที่สมาชิกในสังคมรู้จักและเรียนรู้เกี่ยวกับสังคม ครอบครัวของญี่ปุ่นแบ่งออกได้เป็น 3 ระบบด้วยกัน คือ

1. กลุ่มพื้นฐาน (primary group) ซึ่งหมายถึงครอบครัวระดับทั่วไป
2. รัฐ (the state) ซึ่งรวมประชากรทั้งหมดของสังคม
3. กลุ่มระดับกลาง (intermediate group) ซึ่งเป็นกลุ่มอยู่ระหว่างกลุ่มหนึ่งและกลุ่มสอง

คำว่า “อิเอะ” (ie) เป็นคำซึ่งแปลแล้วสื่อความหมายให้เข้าใจได้ยาก คำที่ใช้แทนคำว่า อิเอะมีใช้อยู่หลายคำด้วยกัน แต่ละคำก็ไม่สามารถจะสื่อความหมายที่แท้จริงของคำว่าอิเอะได้อย่างชัดเจน นักวิชาการได้ถกเถียงเพื่อหาศัพท์ที่เหมาะสมเพื่ออธิบายความหมายของคำ นักวิชาการส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับการใช้คำว่า “ครอบครัว” (family) เมื่อพูดถึงอิเอะ เพราะนึกถึงความหมายของคำในภาษาอังกฤษ ฮิโรโนบุ คิตาโอจิ (Hironobu Kitaoji) ได้เขียนในบทความเรื่องโครงสร้างครอบครัวญี่ปุ่น (The Structure of the Japanese Family) ว่า เอ็มบริ (Embre) และนาคานะ (Nakane) ใช้คำว่าครัวเรือนในความหมายของอิเอะ ส่วนเบนเดอร์ (Bender) ใช้คำว่าครัวเรือนเช่นกัน แต่เบนเดอร์ได้เพิ่มเติมด้วยการอธิบายว่า ครัวเรือนของเขาเน้นการอยู่ร่วมกันในสถานที่เดียวกัน และการอยู่ร่วมกันแบบต้องพึ่งพากันในทางเศรษฐกิจ การจะใช้คำใดมาแทนคำว่า “อิเอะ” นั้น เป็นปัญหาของการใช้คำในแต่ละสังคม คือจะใช้คำไหนในความหมายอะไร เพราะคำที่ใช้ในแต่ละภาษาก็มีเนื้อหาในความหมายความเข้าใจต่างกัน แนวคิดเรื่องอิเอะถ้าดูตามศัพท์ที่ใช้แทนคำว่า อุจิ (uchi) แล้ว อิเอะก็คือตัวบ้านในแง่กายภาพ ผู้อาศัยอยู่ร่วมกัน ครอบครัว สายตระกูล ซึ่งอาจจะเป็นครอบครัวเดี่ยวหรือครอบครัวขยายซึ่งสืบเชื้อสายทางพ่อหรือครอบครัวหลักก็ได้ การจะใช้ศัพท์ในภาษาของสังคมหนึ่งมาอธิบายแนวคิดในอีกสังคมหนึ่งจึงทำได้ยาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำว่า “อิเอะ” เพราะ “อิเอะ” ต้องการคำอธิบาย

อิเอะคือแนวคิดเกี่ยวกับระบบครอบครัวของญี่ปุ่น อิเอะหมายถึง ครอบครัวหลัก, ครัวเรือน และครอบครัว ในภาษาไทยคำว่า “ครอบครัว” ได้มีการใช้อย่างแพร่หลายกว่าคำอื่น ๆ เช่น ครัวเรือน ครอบครัวหลัก เป็นต้น ในที่นี้จึงขอใช้คำว่าครอบครัวในความหมายเมื่อพูดถึงอิเอะ

ครอบครัว หมายถึง การอาศัยอยู่ด้วยกันอย่างมีส่วนร่วม และมีการช่วยเหลือกันทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

สถาบันเครือญาติดั้งเดิมที่มีก่อนยุคอุตสาหกรรมของญี่ปุ่นคือ ครอบครัวหลัก (stem family) ซึ่งลูกชายคนโต (หรือลูกสาวคนโตในกรณีที่ไม่มีลูกชาย) จะแต่งงานและอยู่อาศัยกับพ่อแม่เพื่อสืบสายครอบครัวสายตรง (honke) ส่วนลูกชายคนอื่น ๆ แยกครอบครัวไปตั้งครอบครัวของตนเองเป็นครอบครัวสาขา (bunke) ของครอบครัวสายตรง

ครอบครัวสายตรงและครอบครัวสาขารวมกันจะเป็นโดโซกุ (dozoku) ที่สืบสายตระกูลเดียวกัน มีบรรพบุรุษและใช้นามสกุลร่วมกัน

นักวิชาการญี่ปุ่นชื่อ อารูกุ คิซาเอมอน (Arugu Kizaemon) กล่าวว่า หน้าที่หลักของโดโซกุคือ บูชาเทพของครอบครัว ให้ความร่วมมือกับทุกอย่างของครอบครัว ในชีวิตประจำวัน โดโซกุจะรวมสมาชิกทั้งที่มีและไม่มีความสัมพันธ์ทางสายเลือดที่อาศัยอยู่ในครอบครัว

ความสำคัญของครอบครัวอยู่ที่ความต่อเนื่อง (Continuity) ของครอบครัว สมาชิกของครอบครัวไม่จำเป็นต้องมีถิ่นที่อยู่หรือมีบทบาทเหมือนสมาชิกที่มีชีวิตอยู่ เพราะสมาชิกของครอบครัวประกอบด้วยบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว สมาชิกปัจจุบันและสมาชิกที่จะตามมาในอนาคตคือลูกหลาน

ความต่อเนื่องของครอบครัวมีความสำคัญมากและจำเป็นจะต้องหาผู้มาดูแลครอบครัวนี้ให้คงอยู่ต่อไปเรื่อย ๆ ผู้ดูแลครอบครัวก็จะเป็นหัวหน้าของครอบครัว หัวหน้าจะมีงานต้องทำมากและมีหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบครอบครัวและสมาชิกทุกคนในครอบครัว ครอบครัวจะอยู่ต่อเนื่องได้ก็ขึ้นอยู่กับความแข็งแรงของหัวหน้าครอบครัวแต่ละรุ่น หัวหน้าครอบครัวต้องดูแลทรัพย์สินทั้งหมดของครอบครัว ต้องทำงานและทำทุกอย่าง จะโดยการเรียกใช้สมาชิกในครอบครัวให้ทำงาน หรืออนุญาตให้สมาชิกอยู่อาศัยในครอบครัว หรือให้สมาชิกออกจากครอบครัว ทั้งนี้ก็เพื่อความต่อเนื่องและความอยู่รอดของครอบครัว

หัวหน้าครอบครัวเป็นคนที่มีความสามารถในการสั่งการเกี่ยวกับการกระทำต่าง ๆ ในนามของครอบครัว หัวหน้ามีความควบคุมสมาชิก มีหน้าที่ดูแลสมาชิกในการยังชีพ ดูแลธุรกิจของครอบครัว ทรัพย์สิน และมีสิทธิพิเศษต่าง ๆ ตั้งแต่รับประทานอาหารเป็นคนแรกในครัวเรือน

อาบน้ำเป็นคนแรกในอ่างอาบน้ำแบบญี่ปุ่น เป็นต้น นอกจากหน้าที่ที่ต้องดูแลสมาชิกที่ยังมีชีวิตอยู่ หัวหน้ายังต้องทำพิธีบูชาบรรพบุรุษและเป็นตัวแทนครอบครัวในชุมชน

เนื่องจากความต่อเนื่องของครอบครัวเป็นเรื่องสำคัญที่สุดและเป็นเหตุให้ครอบครัวอยู่ต่อได้ยาวนาน จึงทำให้ครอบครัวมีสมาชิกตั้งแต่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว สมาชิกที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน และสมาชิกที่จะตามมาในอนาคต สมาชิกทั้งสามกลุ่มนี้ต่างก็มีความสำคัญต่อความต่อเนื่องของครอบครัวทั้งสิ้น

สมาชิกของครอบครัวที่ยังมีชีวิตอยู่จะประกอบด้วยหัวหน้าครอบครัว ภรรยา พี่น้องที่ร่วมสายโลหิตและที่ไม่ร่วมสายโลหิตเดียวกันเลย ลูกหลาน เครือญาติใกล้ชิด เครือญาติห่าง ๆ และคนที่ไม่ใช่ญาติ เช่น คนงานที่อาศัยอยู่ในบ้าน เป็นต้น สมาชิกกลุ่มนี้จะมี “ความเป็นสมาชิกภาพ” อยู่ได้ก็ต่อเมื่อสมาชิกอาศัยอยู่ด้วยกันอย่างมีส่วนร่วมและช่วยเหลือกันทางเศรษฐกิจและสังคมเท่านั้น สมาชิกไม่ว่าจะเป็นสมาชิกที่มีสายเลือดเดียวกันหรือไม่ก็ติดตาม สมาชิกคนใดจากบ้านและครอบครัวไปทำงานต่างถิ่นเป็นระยะเวลานาน ความเป็นสมาชิกภาพอาจจะเป็นที่ยอมรับได้ แต่สมาชิกคนนั้นจะสูญเสียสิทธิสำคัญไป คือ โอกาสการได้รับพิจารณาการเป็นหัวหน้าครอบครัวคนต่อไป

หัวหน้าของครอบครัวเป็นตำแหน่งสำคัญ เพราะจะเป็นผู้ที่จะต้องทำให้ครอบครัวอยู่ต่อเนื่องไป ครอบครัวจะอยู่ได้ยาวนานเท่าใดย่อมขึ้นอยู่กับหัวหน้าครอบครัวในแต่ละรุ่น และในแต่ละรุ่นจะต้องเลือกทายาทคนหนึ่งเพื่อมารับช่วงตำแหน่ง พร้อมทั้งช่วยหาภรรยาให้ ดังนั้น การคัดเลือกผู้มาสืบทอดตำแหน่งหัวหน้าครอบครัวจึงเป็นเรื่องสำคัญมาก

ส่วนสมาชิกของครอบครัวเป็นเพียงส่วนหนึ่งของกลุ่มหรือหน่วยย่อยครอบครัว ความสำเร็จและความล้มเหลวของสมาชิกมีผลต่อชื่อเสียงของครอบครัวเช่นเดียวกับหัวหน้าครอบครัว สมาชิกจะทำอะไรตามใจชอบไม่ได้ สมาชิกจะต้องทำทุกอย่างเพื่อครอบครัวและต้องรับผิดชอบต่อการกระทำต่าง ๆ ของตนด้วย ดังนั้นสมาชิกต้องระวังความประพฤติของตน เพราะความเสียหายของตนถือเป็นความเสียหายถึงครอบครัวของตนด้วย

ครอบครัวญี่ปุ่นเปรียบเสมือนหน่วยทางเศรษฐกิจซึ่งสมาชิกทุกคนในครอบครัวใช้เงินจากกองเดียวกัน มีทรัพย์สินร่วมกัน และร่วมชะตากรรมด้วยกัน ครอบครัวจำเป็นต้องมีหัวหน้าดูแลเงินทอง ทรัพย์สิน และอาชีพของครอบครัวในนามของครอบครัว ตั้งแต่การสั่งการ การใช้จ่าย

การควบคุมการใช้จ่าย การเพิ่มทุนทรัพย์สินของครอบครัว หัวหน้าครอบครัวมิใช่เพียงพุงให้ครอบครัวอยู่ได้เท่านั้น แต่ต้องพยายามสร้างชื่อ สร้างทรัพย์ของครอบครัว เนื่องจากงานของหัวหน้าครอบครัวเป็นงานหนักมาก หัวหน้าครอบครัวจึงมีสิทธิอำนาจในการใช้จ่ายทรัพย์สินส่วนกลางราวกับว่าเป็นทรัพย์สินส่วนตัว และได้รับสิทธิพิเศษต่าง ๆ เหนือสมาชิกทุกคนในครอบครัว ตั้งแต่สิ่งของที่ใช้ จะเป็นของที่มียาคาสูงกว่าสมาชิกอื่น หรือมีจะนั้นอาจจะเป็นชิ้นที่ใหญ่หรือสวยกว่า และได้รับประทานอาหารที่มีคุณภาพดีกว่า โดยไม่มีสมาชิกคนใดกล้าติเตียน

ในขณะที่ทุกคนเข้าใจการเป็นอภิสิทธิชนของหัวหน้าครอบครัว หัวหน้าครอบครัวจะได้รับคำบอกกล่าวเช่นกันว่า ทรัพย์สินของครอบครัวมิใช่ทรัพย์สินส่วนตัว และไม่ใช่ทรัพย์สินร่วมของสมาชิกภายในครอบครัว แต่เป็นทรัพย์สินของหน่วยที่เรียกว่า “ครอบครัว” ทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินของบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไป ซึ่งเมื่อรับมาแล้วจะต้องเพิ่มพูนหรือรักษาให้อยู่ต่อไป เพื่อส่งทอดให้แก่ครอบครัวที่อยู่ต่อไปในอนาคต เมื่อทรัพย์สินเป็นของครอบครัว หัวหน้าครอบครัวในแต่ละรุ่นจะถือสิทธิว่าเป็นทรัพย์สินส่วนบุคคลไม่ได้ หัวหน้าต้องสังวรณว่า ตนมีหน้าที่จะต้องดูแลรักษาและเพิ่มพูนไว้ให้รุ่นต่อไป ถ้าในรุ่นของตนไม่สามารถจะเพิ่มพูนได้ อย่างน้อยไม่ควรทำให้ทรัพย์สินน้อยลงกว่าเดิม หรือทำลายทรัพย์สินให้หมดไป ดังนั้น ไม่ว่าหัวหน้าครอบครัวจะใช้จ่ายอย่างไร หัวหน้าครอบครัวต้องคำนึงถึงความอยู่รอดปลอดภัยของทรัพย์สินของครอบครัว และต้องคิดเสมอว่าจะทำอย่างไรเพื่อให้ครอบครัวอยู่ต่อไปได้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้ ในความเป็นจริงแล้วความอยู่ต่อเนื่องและการอยู่รอดของครอบครัวเป็นเรื่องที่สมาชิกทุกคนต้องรับผิดชอบร่วมกัน แต่ถ้าหัวหน้าครอบครัวผู้ซึ่งรับหน้าที่และรับตำแหน่งนี้โดยตรงทำตัวเหลวไหล จนทำให้เกิดความเสียหายมาสู่วงศ์ตระกูลและครอบครัว หัวหน้าครอบครัวมีสิทธิถูกถอดถอนออกจากตำแหน่งได้เช่นกัน หัวหน้าครอบครัวคนใหม่ซึ่งรับหน้าที่และตำแหน่งต่อจากผู้ที่ถูกถอดถอนนั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นลูกคนถัดไป ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกกว่าเป็นผู้เหมาะสมจะได้รับตำแหน่งแทน

ครอบครัวที่มีอันจะกินและครอบครัวขุนนาง จะมีกฎระเบียบของครอบครัวซึ่งควบคุมความประพฤติและกิจกรรมของสมาชิกของครอบครัว ครอบครัวจะมีสภาครอบครัวซึ่งตัดสินทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งหัวหน้าครอบครัวคิดว่าสำคัญ เช่น การแต่งงาน การรับบุตรชายหรือหญิงเป็นบุตรบุญธรรม การลงทุน การศึกษาของสมาชิกในครอบครัว งานศพ และงานสำคัญ ๆ ต่าง ๆ ซึ่งทำในนามของครอบครัว หัวหน้าครอบครัวมักจะให้สภาครอบครัวเป็นผู้พิจารณาเรื่องซึ่งต้องรับผิดชอบสูง และที่ต้องการการตัดสินใจอย่างมาก

สมาชิกของสภาครอบครัวจะประกอบด้วย หัวหน้าครอบครัวที่ผ่านมาของทั้งครอบครัวหลักและครอบครัวสาขา ส่วนใหญ่จะเป็นผู้อาวุโสฝ่ายบิดา บางครั้งผู้อาวุโสที่เป็นผู้หญิงก็เป็นสมาชิกในสภาด้วย ความผูกพันของสมาชิกอาวุโสของสภาครอบครัวอยู่ที่ชื่อเสียงของตระกูล

ครอบครัวเป็นเสมือน “องค์กร” คล้ายบริษัทในปัจจุบัน ครอบครัวเป็นองค์กรที่มีหน้าที่ มีทรัพย์สิน มีชื่อเสียงซึ่งเปรียบเสมือนชื่อบริษัท มีตราประจำครอบครัวซึ่งเหมือนเครื่องหมายการค้า

ครอบครัวมักจะมีอาชีพของครอบครัว ซึ่งนำรายได้มาจุนเจือสมาชิกภายในครอบครัว อาชีพของครอบครัวคือ การเพาะปลูกข้าว ค้าข้าว การมีร้านค้า การมีกิจการทำอุตสาหกรรมในครอบครัว การเป็นช่างฝีมือเฉพาะทาง การเป็นผู้ผลิตสินค้าเฉพาะประเภท เป็นต้น อาชีพของครอบครัวจะดีหรือไม่ดี ไม่ได้ขึ้นกับลักษณะของอาชีพของครอบครัวอย่างเดียว การเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในวงการอาชีพนั้น ชื่อเสียงและสถานภาพก็มีความสำคัญเช่นกัน

ความอยู่รอดและความต่อเนื่องของครอบครัว มีความสำคัญมากต่อครอบครัวญี่ปุ่นในอดีตมาก หัวหน้าครอบครัวไม่มีความจำเป็นต้องแบ่งทรัพย์สินให้สมาชิกคนใดในขณะที่สมาชิกจะแยกครอบครัวไป แม้ว่าสมาชิกนั้นได้ทำงานให้ครอบครัวมาเป็นเวลานานก็ตาม ทั้งนี้การจะแบ่งทรัพย์สินให้แก่สมาชิกในครอบครัวหรือไม่ขึ้นกับวิจารณ์ญาณของหัวหน้าครอบครัว หัวหน้าครอบครัวมีสิทธิจะไม่แบ่งทรัพย์สินอะไรให้สมาชิกที่จะแยกครอบครัวออกไปได้ ถ้าเห็นว่าการแบ่งทรัพย์สินนั้นจะทำให้ฐานะของครอบครัวแย่ลง หรือทำให้ครอบครัวอยู่ต่อไปไม่รอด

จากที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าความต่อเนื่องของครอบครัวญี่ปุ่นไม่ได้ขึ้นอยู่กับความต้องการของปัจเจกชนและความเข้มข้นของสายเลือด แต่ขึ้นอยู่กับทางเลือกสรรสมาชิกผู้เหมาะสมขององค์กรที่เรียกว่า “ครอบครัว” ขึ้นมา รับผิดชอบและดูแลให้เกิดความเป็นไปได้ขึ้น อีกสิ่งหนึ่งที่ทำให้ความต่อเนื่องนี้อยู่ได้ก็คือ ความสมัครใจและความร่วมมือของสมาชิกในองค์กรที่เรียกว่าครอบครัวนั้น ที่ยอมเสียสละที่จะไม่รับส่วนแบ่งในทรัพย์สินส่วนกลาง และยอมรับสภาพซึ่งเป็นผลที่เกิดมาจากประเพณี

สถานภาพ ชื่อตระกูล และอาชีพของครอบครัว เป็นสิ่งที่ครอบครัวต้องดูแล รักษา และหาทางเพิ่มพูน และสร้างให้ได้

อาชีพของครอบครัว เป็นงานที่ได้รับมอบหมายตั้งแต่สมาชิกที่จะเป็นหัวหน้าครอบครัวคนต่อไปในอนาคตเกิดมา งานนี้สมาชิกจะต้องทำ จะทำด้วยลัทธิศรัทธาหรือจะด้วยคำสั่งของครอบครัวก็ตาม อาชีพครอบครัวเป็นเรื่องของหน้าที่ที่จะทำเพื่อ “ครอบครัว” และเพื่อสังคม

ไม่ว่าผู้ที่ได้รับมอบหมายจะมีความสามารถและพอใจที่จะรับงานหรือชอบงานอาชีพนั้นหรือไม่ก็ตาม ผู้ได้รับมอบจะต้องพยายามทำให้ได้ ส่วนสมาชิกในครอบครัวก็มีหน้าที่หาผู้ที่สมาชิกคิดว่าเหมาะสมที่สุดมาทำหน้าที่ให้ได้

ความอยู่รอดของครอบครัวไม่เพียงขึ้นกับหัวหน้าครอบครัว อาชีพของครอบครัว ในบางช่วงเวลากการรวมตัวของสมาชิกและการอยู่ร่วมกันเพื่อรักษาครอบครัวไว้ไม่ย่ำแย่ดังที่เคยเป็นมาในอดีต เพราะเศรษฐกิจแบบใหม่และนโยบายของรัฐบาลมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของครอบครัว

ราวปี 1872 รัฐบาลเน้นความสำคัญของการศึกษา และพยายามให้ความคิดว่าการศึกษาก็คือการลงทุนเพื่อความสำเ็จของชีวิต การศึกษาและความสามารถของปัจเจกชนสามารถตัดสินอนาคตของคนมากกว่าชาติกำเนิด การศึกษาและการทำงานหนักได้รับการสนับสนุนอย่างมากด้วยก็เพราะการศึกษามีส่วนช่วยพัฒนาประเทศชาติได้

นโยบายรัฐบาลต่อการศึกษา การว่าจ้างงานแบบใหม่มีส่วนทำให้ความสำนึกที่มีต่อ “ครอบครัว” และจริยธรรมของ “ครอบครัว” ค่อย ๆ จางลงและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในครอบครัว โดยเฉพาะสมาชิกผู้ชายที่ไม่ใช่ลูกคนโตมีโอกาสย้ายเข้าไปในเมืองใหญ่เพื่อหางานทำ และเพื่อเข้าไปสู่โลกที่มีวิถีชีวิตแบบใหม่ กับคนซึ่งมาจากต่างที่ต่างถิ่นกัน ในยุคนี้การพัฒนามีผลกระทบต่อความอยู่ต่อเนืองของครอบครัวเช่นกัน ครอบครัวที่มีอาชีพที่ทำรายได้น้อยจะต้องทำงานหนักเพื่อพุงครอบครัว และตั้งความหวังว่าวันข้างหน้าครอบครัวจะมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้น ครอบครัวที่ทรัพย์สินมากอยู่แล้วและ/หรืออาชีพของครอบครัวสามารถทำรายได้ดี ก็สามารถรักษาทรัพย์สินของครอบครัวไว้ได้

การเริ่มต้นยุคเมจิ ทำให้ครอบครัวหลายครอบครัวเปลี่ยนอุดมการณ์ของครอบครัว คือ แทนที่จะทำมาหากินด้วยการร่วมชะตากรรมเดียวกันเพื่อความเพิ่มพูนทรัพย์สินของครอบครัวจะด้วยเกษตรกรรมหรือธุรกิจขนาดเล็ก สมาชิกหนุ่มซึ่งเป็นชายเริ่มย้ายออกจากครอบครัวเพื่อศึกษา และเพื่อแสวงหาโชค และไปเพื่อความอยู่รอดของครอบครัว หลังยุคเมจิเป็นสมัยซึ่งครอบครัวโดย

เฉพาะครอบครัวที่มีพื้นฐานทางการค้าคิดว่า จะต้องพยายามนำครอบครัวเข้าสู่ธุรกิจหรือโลกยุคใหม่มากกว่าการทำอาชีพตามแบบดั้งเดิม

การคัดเลือกผู้ที่มาสืบทอดตำแหน่งหัวหน้าครอบครัว สะท้อนถึงประเพณีปฏิบัติของประเทศญี่ปุ่น แต่ละเขตจะมีแนวปฏิบัติต่างกัน แต่รูปแบบที่เด่นและเป็นที่รู้จักกันทั่ว ๆ ไปคือ บุตรชายคนโตจะเป็นผู้สืบทอดตำแหน่ง

ในบรรดาชาวนาญี่ปุ่นแถบโทโฮกุ (Tohoku) คือ อิวาเตะ (Iwate), อากิตะ (Akita), มียากิ (Miyagi), ยามาากาตะ (Yamakata) และ ฟุกุชิมะ (Fukushima) ลูกคนโตไม่ว่าจะเป็นบุตรชายหรือบุตรสาวจะเป็นผู้สืบทอดมรดก ถ้าลูกสาวคนโตเป็นผู้สืบทอดมรดก สามีของเธอจะรับตำแหน่งหัวหน้าครอบครัวคนต่อไป

ส่วนแถบรอบ ๆ ทะเลสาบ Suwa ใน Nagano และใกล้ทะเลวากายามา (Wakayama) ลูกชายคนเล็กสุดจะได้รับส่วนแบ่งมรดกมากที่สุดเมื่อเทียบกับลูกคนอื่น ๆ นักประวัติศาสตร์ได้ศึกษากฎหมายญี่ปุ่นและเชื่อว่าแนวการปฏิบัตินี้เป็นแนวการปฏิบัติในอดีต นักวิชาการบางคนเห็นว่า เป็นรูปแบบครอบครัวที่เก่าที่สุดในญี่ปุ่น นักวิชาการบางคนเห็นว่ารูปแบบนี้น่าจะเป็นรูปแบบที่ใช้อยู่ก่อนยุคโฮเก็น (Hogen) ในหนังสือ minji kanrei ruishu ว่ารูปแบบนี้พบแถบนาคาในโอวาริ (Owari) ในไอจิ (Aichi) และแถบโทสะ (Tosa) คือ โคจิ (Kochi) และที่เฮียวกุ (Hyuku) บางส่วนของมียาซากิ (Miyasaki ken) และ ฮิเซ็น (Hizen) คือ ซางะ (Saga) และ นางาซากิ (Nayazaki)

ทางแถบคาโกชิมะ (Kagoshima) ลูกที่ได้รับเลือกเท่านั้นจะได้อยู่อาศัยกับพ่อแม่ ทรัพย์สินสมบัติจะแบ่งให้ลูก ๆ เท่ากัน ลูกที่ได้รับเลือกจะได้มากกว่า แต่จะมากกว่าเท่าใดขึ้นอยู่กับวิจารณ์ญาณของพ่อแม่

ทางตอนเหนือของเกาะฮอนชู ลูกคนโตจะเป็นผู้สืบมรดกโดยไม่คำนึงถึงเพศ ทางตอนใต้ของญี่ปุ่น บุตรคนเล็กจะเป็นผู้ที่สืบทอดมรดก ในขณะที่บุตรคนโตจะต้องย้ายออกไปเมื่อแต่งงาน

ทางแถบตะวันตกเฉียงใต้ของญี่ปุ่น จะมี 2 แบบ คือ

1. พ่อแม่จะอยู่กับลูกคนใดคนหนึ่ง ลูกชายคนโตเมื่อแต่งงานแล้วก็จะย้ายออกจากบ้านไปตั้งครอบครัวใหม่ ลูกคนต่อ ๆ ไปที่แต่งงานก็ต้องย้ายออกเช่นกันจนถึงลูกคนสุด

ท้าย ลูกชายคนโตจึงจะย้อนกลับมาดูแลพ่อแม่เช่นเดิม ประเพณีมีปฏิบัติที่แถบเกาะฮอนชู และชิโดกุ

2. ลูกชายคนโต แต่งงาน พ่อ แม่ และลูกชายคนอื่น ๆ ก็จะย้ายออกไปหาที่ใหม่อยู่

ประเพณีญี่ปุ่นมีประเพณีปฏิบัติเกี่ยวกับการสืบทอดมรดกหลายแบบ ไม่ว่าจะเป็นประเพณีปฏิบัติแบบไหน ทุกแบบก็เพื่อหาผู้เหมาะสมเพื่อมาดำรงตำแหน่งผู้สืบทอด

โดยทั่วไปบุตรชายคนโตมักจะได้รับการพิจารณา แต่ในขณะที่รับตำแหน่งอยู่ปรากฏว่าสมาชิกอาวุโสในครอบครัวเห็นว่ามียุติกรรมที่ปรากฏออกมาว่าจะนำความเสียหายมาสู่ครอบครัวและไม่สามารถทำให้ครอบครัวอยู่ต่อเนื่องไปได้ บุตรชายคนโตก็สามารถจะถูกถอดจากตำแหน่งได้และจะพิจารณาคณต่อไปได้ ซึ่งคนต่อไปอาจจะเป็นบุตรชายคนที่สองหรือที่สามก็ได้แล้วแต่ความเหมาะสม แม้ญี่ปุ่นจะมีประเพณีปฏิบัติว่า บุตรชายคนโตจะเป็นผู้ที่ได้รับการสืบทอดมรดกก็ตามการตัดสินใจว่า ผู้ใดควรจะเป็นผู้สืบทอดมรดกนั้นขึ้นอยู่กับมติของหัวหน้าครอบครัว คือพ่อ ดังจะเห็นได้จากกรณีห้างสรรพสินค้าเซบุ พ่อมีลูกชาย 3 คน ลูกชายคนโตเป็นลูกของภรรยาหลวง ลูกชายคนที่ 2 และลูกชายคนที่ 3 เป็นลูกต่างมารดาของผู้หญิงซึ่งสังคมเรียกว่าเป็นภรรยาน้อย ลูกชายคนโตและลูกชายคนที่ 2 มีความคิดต่างแน่วกับพ่อ และเคยตำหนิการกระทำของพ่อ พ่อไม่ชอบลูกทั้งสองคน พ่อจึงยกมรดกของพ่อเกือบทั้งหมดให้ลูกชายคนที่ 3 ซึ่งเป็นเจ้าของห้างสรรพสินค้าเซบุ เจ้าของเส้นทางรถไฟเซบุ เจ้าของโรงแรมที่มีชื่อว่า พรินส์ นานา หลังจากภรรยาหลวงเสียชีวิต แม่ของลูกชายคนที่สองเลื่อนเป็นภรรยา ลูกชายคนที่สองยอมขอโทษพ่อในการกระทำของเขา พ่อจึงยกมรดกบางส่วนให้ แต่ก็ไม่ทำธุรกิจไม่ได้เก่ง ในแถบคันไซมีปรากฏว่าครอบครัวแม้จะมีบุตรชายก็ยังเลือกลูกเขยที่มีคุณสมบัติเหมาะสมมาแต่งงานกับลูกสาวและสืบทอดเจตนารมณ์ของครอบครัว ลูกเขยจะใช้นามสกุลของตระกูลหรือไม่ บางครั้งก็ไม่ได้เป็นประเด็นสำคัญในการพิจารณาการเป็นผู้สืบทอดตำแหน่งหัวหน้าครอบครัว

ในกรณีที่ไม่มีลูกชาย ลูกสาวคนโตจะเป็นผู้สืบทอดเจตนารมณ์ สามีของลูกสาวจะเปลี่ยนมาใช้นามสกุลของภรรยา และกลายเป็นสมาชิกของครอบครัวภรรยา วิธีนี้ลูกเขยจะกลายเป็นลูกบุญธรรม (muko-yoshi) โดยการแต่งงานกับลูกสาว วิธีนี้เป็นวิธีที่ปฏิบัติทั่วไปในบรรดากลุ่มคนที่ไม่มีลูกชาย

แต่ถ้าหัวหน้าครอบครัวไม่มีลูกเลย เขาสามารถจะรับลูกของน้องชาย หรือจะเลือกจากลูกของญาติสนิทมาเป็นบุตรบุญธรรม

นอกจากการรับบุตรบุญธรรมแล้ว ยังมีการรับบุตรสาวบุญธรรม ในกรณีที่รับบุตรสาวบุญธรรม สมาชิกของบุตรสาวบุญธรรมมักจะเข้ามาใช้นามสกุลของครอบครัวฝ่ายหญิง

Kitaoji (1971) ได้กล่าวว่า มีหลายกรณีที่หัวหน้าครอบครัวจะรับคู่บ่าวสาวจากลูกของญาติสนิทมาเป็นบุตรบุญธรรม เพื่อสืบทอดตำแหน่งหัวหน้าครอบครัว พร้อมทำหน้าที่เช่นบุตรแท้ ๆ ของตนคือ ดูแลตนยามชรา

การรับบุตรและบุตรสาวบุญธรรมไม่จำเป็นต้องรับผู้ที่มีความสัมพันธ์ทางสายเลือด ทั้งนี้เพราะการอยู่ต่อเนื่องของสายตระกูลนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ดังนั้นการจัดการใด ๆ ก็ตามเกี่ยวกับการรับบุตรบุญธรรมก็เพื่อที่จะให้บรรลุจุดมุ่งหมายนี้

จากการศึกษาของ Jane Bachnic ปรากฏว่า การรับบุตรบุญธรรมมิได้ปรากฏขึ้นเฉพาะในกรณีที่ครอบครัวนั้นไม่มีบุตรที่จะสืบสายตระกูลอย่างเดียว บางครอบครัวที่มีลูกแท้ ๆ ของตนเองยังรับบุตรบุญธรรมด้วย

การรับบุตรบุญธรรมนั้น ถ้าหัวหน้าครอบครัวที่ไปรับมาเลี้ยงไว้ และเห็นว่าบุตรบุญธรรมคนนั้นไม่เหมาะสมจะเป็นหัวหน้าครอบครัว หรือเกิดเหตุการณ์ใดที่ทำให้บุตรบุญธรรมคนนั้นทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครอบครัวไม่ได้ เช่น เจ็บป่วย หรือทำหน้าที่ไม่ได้ บุตรบุญธรรมนั้นอาจจะถูกส่งคืนครอบครัวเดิมของตนหรืออาจถูกปลดออกจากตำแหน่งหัวหน้าครอบครัวได้

ดังจะเห็นได้ว่า ความต่อเนื่องนั้นสำคัญมากกว่าตัวบุคคลและสำคัญกว่าสายเลือด ตราบใดที่ผู้รับตำแหน่งเป็นที่ยอมรับของครอบครัวว่าสามารถทำหน้าที่ได้ดีและไม่นำความเสี่ยงมาสู่วงศ์ตระกูล ตราบนั้นเขาก็ยังคงดำรงตำแหน่งหัวหน้าไปได้เรื่อย ๆ

ในกรณีที่ไม่มีบุตรชายหญิงเลย หัวหน้าครอบครัวสามารถจะหาผู้เหมาะสมในกลุ่มเครือญาติ หรือจากกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มเครือญาติมาเป็นลูกบุญธรรม ซึ่งจะเป็นชายหรือหญิงก็ได้ และหาคุณสมบัติให้ ซึ่งมักจะต้องมาใช้นามสกุลของตระกูล

ดังนั้น ผู้สืบสกุลอาจจะเป็นคนใด, ลูกเขย ลูกเลี้ยง หรือคนนอกซึ่งกลุ่มหรือครอบครัวยอมรับหรือจัดหามาให้

ผู้สืบทอดตำแหน่งมักจะพิจารณาจากความเหมาะสมมากกว่าความเข้มข้นทางสายเลือด

ผู้สืบทอดมรดกของตระกูลจะมีได้เพียงคนเดียว พ่อแม่จะดูแลเอาใจใส่ลูกคนที่จะเป็นผู้สืบทอดมรดกของครอบครัว ในขณะที่ลูกชายคนต่อ ๆ ไป จะได้รับการดูแลน้อยกว่า ทำให้เกิดความ

ไม่เสมอภาคในหมู่พี่น้อง จนลูกชายคนรอง ๆ ลงมา ดูเป็นส่วนเกินไป เมื่อลูกชายรอง ๆ ลงมาแต่งงาน เขาเหล่านั้นต้องแยกบ้านและไปตั้งครอบครัวใหม่ การแต่งงานทำให้ลูกสาวซึ่งเดิมเป็นคนของตระกูลกลายเป็นคนอื่นไป

สมาชิกที่จะตามมาในอนาคตนั้นมีความสำคัญยิ่ง เช่น หัวหน้าผู้สืบทอดจะต้องมีภรรยาในกรณีที่ภรรยาของหัวหน้าครอบครัวไม่สามารถจะมีบุตรไม่ว่าชายหญิงได้เลย หัวหน้าครอบครัวผู้สืบทอดตำแหน่งอาจจะถูกบังคับจากสมาชิกผู้อาวุโสให้หย่าและหาภรรยาคนต่อไปที่เหมาะสมและสามารถมีบุตรได้มาเป็นผู้สืบทอด

เนื่องจากหัวหน้าครอบครัวเป็นตำแหน่งที่สำคัญมาก และจะขาดผู้สืบทอดไม่ได้ ในกรณีที่ไม่มีผู้ใดที่อยู่ในสายเลือดเหมาะสม หรือไม่มีผู้สืบลายเลือดเลย หัวหน้าครอบครัวสามารถจะรับบุตรบุญธรรมซึ่งจะเป็นชายหรือหญิงก็ตาม แล้วหาผู้สมรสให้แก่ลูกบุญธรรม

หน้าที่ของครอบครัว

1. การผลิตสมาชิกให้กับสังคม ถ้าสังเกตจากการแต่งงาน จะเห็นว่า คนญี่ปุ่นจะมีการแต่งงาน 2 แบบ คือ เรนโอ และโอมิไอ ส่วนใหญ่การแต่งงานของคู่สมรสจะเป็นการแนะนำให้รู้จักกัน และเป็นการตกลงใจของผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่าย โดยไม่ต้องถามความเห็นชอบของลูกค้า คู่แต่งงานน้อยคู่มีโอกาเลือกคู่ครองของตน การที่คู่แต่งงานยินยอมทำตามคำตัดสินของผู้ใหญ่ อาจด้วยเพราะการปลูกฝังของพ่อแม่ และการปฏิบัติทั่วไปของสังคม การตอบแทนบุญคุณของพ่อแม่ เป็นต้น การไม่ปฏิบัติตามคำตัดสินใจของพ่อแม่จะถูกตำหนิ และจะไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม รวมทั้งอาจจะถูกตัดสิทธิ์จากมรดก หรือขาดความสนับสนุนในด้านต่าง ๆ จากพ่อแม่
2. หน้าที่ของครอบครัวในการขัดเกลาสมาชิกของครอบครัวให้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม มีความประพฤติที่ดี มีศีลธรรม มีความกตัญญูกตเวที รวมทั้งการอบรมวิชาชีพส่งให้ศึกษาระดับสูง โดยเฉพาะลูกชาย ส่วนลูกสาวพ่อแม่ไม่ค่อยสนับสนุนให้เรียนสูงแต่อบรมเน้นอาชีพที่ผู้หญิงส่วนใหญ่ทำ เช่น อาชีพพยาบาล
3. ครอบครัวเป็นที่พึ่งพิงแก่สมาชิก และมีความผูกพันด้วยอารมณ์ จิตใจ และช่วยกันแก้ไขปัญหา นอกจากนี้ ครอบครัวยังให้สวัสดิภาพต่าง ๆ แก่สมาชิก รวมทั้งปัจจัยทางเศรษฐกิจด้วย โดยเฉพาะผู้หญิงญี่ปุ่นจะต้องทุ่มเทเวลาดูแลลูกเป็นพิเศษ

4. ครอบครัวให้สถานภาพแก่บุคคล คือ สมาชิกในครอบครัว ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ส่งผลถึงความก้าวหน้าในตำแหน่งอาชีพ เช่น ถ้ามีภุมิหลังที่ดีของพ่อแม่เป็นนักธุรกิจ ลูกก็จะได้รับความสนับสนุนต่อไป

การแต่งงานและที่อยู่อาศัย

การแต่งงานส่วนมากในญี่ปุ่นจะเป็นแบบครอบครัวเดี่ยว คือ ผู้ชายมีภรรยาคนเดียว และอยู่อาศัยกันแบบพ่อแม่ลูก การอยู่กินกันโดยไม่มีการแต่งงานจะมีมากตามเมืองใหญ่ ผู้หญิงที่มีสามีโดยสามีไม่ได้รับเป็นภรรยา แต่รับเลี้ยงไว้ทั้งเปิดเผยและไม่เปิดเผยในฐานะเป็นคนรัก ลูกที่เกิดจากหญิงนั้น จะได้รับเป็นบุตรเช่นเดียวกับลูกของภรรยาที่ถูกต้องตามกฎหมาย ตำแหน่งภรรยามักจะมีตำแหน่งเดียว ผู้ชายจะมีคนรักกี่คนก็ได้ เมื่อภรรยาเสียชีวิต คนรักคนแรกก็จะเลื่อนขึ้นตำแหน่งภรรยาแทนภรรยาที่เสียชีวิตไป

ในการแต่งงานของชาวนาจะแตกต่างไปจากการแต่งงานของนักรบ การแต่งงานของชาวนาจะเป็นสัญญาระหว่างสมาชิกของหมู่บ้านเล็ก ๆ ในชุมชน มีพื้นฐานอยู่บนความรัก และตั้งมั่นอยู่บนทางเลือกของแต่ละคน คู่แต่งงานจะมีความสัมพันธ์ลึกซึ้งจนอยู่ด้วยกันก่อนแต่งงานหรือไม่ นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความใกล้ชิดและสนิทสนมกันของแต่ละคู่

ส่วนการแต่งงานของนักรบจะเป็นการแต่งงานกันระหว่างสองครอบครัวที่อยู่ห่างไกลกัน แต่ละฝ่ายต่างไม่มีความรู้เกี่ยวกับอีกฝ่าย การแต่งงานจะเป็นการไปรับเจ้าสาวทันทีในวันแต่งงาน ซึ่งเวลานั้นก็ถือว่า การแต่งงานนั้นเป็นการแต่งงานที่สมบูรณ์ การแต่งงานระหว่างนักรบสองตระกูลเป็นการแต่งงานเพื่อผลประโยชน์ของครอบครัวมากกว่าความสุขส่วนตัว

รูปแบบการแต่งงานและการอยู่อาศัยนั้นในระหว่างชาวนามีหลายแบบ คือ

1. เจ้าบ่าวจะย้ายเข้าไปอาศัยอยู่ที่บ้านภรรยาเป็นระยะเวลาหนึ่ง เพื่อช่วยเหลือทางด้านแรงงาน หลังจากนั้นก็จะพาภรรยาไปที่บ้านเกิดของตน รูปแบบนี้พบที่บริเวณตอนเหนือของเกาะฮอนชู
2. คู่บ่าวสาวจะไม่ได้อาศัยด้วยกัน ต่างฝ่ายต่างอาศัยอยู่ในบ้านญาติที่ตนเคารพอยู่ เมื่อหญิงมีลูก ลูกจะอาศัยอยู่กับแม่ รูปแบบนี้ยังคงมีบ้างอยู่ตามชนบทในแถบพื้นที่เล็ก ๆ แถบภูเขาตอนกลางของญี่ปุ่น

3. ในกรณีที่ครอบครัวใดไม่มีลูกชาย ผู้ชายจะแต่งงานเข้าไปอยู่ในบ้านผู้หญิง แบบนี้เป็นธรรมเนียมปฏิบัติทางตอนเหนือของญี่ปุ่นที่ลูกคนโตไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิง จะเป็นผู้นำคุณสมบัติของตนเข้าไปอาศัยอยู่ในบ้าน

ส่วนรูปแบบการแต่งงานของชนชั้นนักรบ ผู้หญิงจะต้องแต่งงานเข้าไปในบ้านของฝ่ายชาย

ในการศึกษาเกี่ยวกับครอบครัว จะเห็นว่า สังคมญี่ปุ่นได้นำเอาสถาบันครอบครัวมาในการนำพากลุ่มไปสู่การผลิต การรวมตัวกันและการนำกลุ่มเข้าไปสู่ทิศทางเดียวกัน ในขณะเดียวกันครอบครัวญี่ปุ่นก็พัฒนาไปตามยุคตามสมัย ซึ่งจะแบ่งได้ดังนี้

1. สมัยดั้งเดิม เป็นกลุ่มครอบครัวพื้นฐานซึ่งหมายถึงครอบครัวระดับทั่วไป ครอบครัวแบบนี้ คือ ครอบครัวที่มีหัวหน้าครอบครัวรับผิดชอบทุกอย่างในบ้าน เป็นตัวแทนของครอบครัวในชุมชน บริหารการผลิตและธุรกิจครอบครัว ครอบครัวแบบดั้งเดิมนี้จะปรากฏอยู่ตามชนบทและในเมือง ในขณะที่สังคมยังเป็นเกษตรกรรมอยู่ ส่วนธุรกิจก็มักจะเป็นธุรกิจขนาดเล็กภายในครัวเรือน
2. สมัยเมจิ สมัยนี้เป็นยุคที่ญี่ปุ่นเห็นว่าญี่ปุ่นต้องการอารยธรรม และเทคโนโลยีแบบตะวันตก เพื่อมาพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้า ช่วงนี้เป็นช่วงของขบวนการสร้างชาติญี่ปุ่น ผู้นำในรัฐบาลเมจิได้นำเอาอุดมการณ์ครอบครัวมาใช้ แนวคิดครอบครัวของยุคนี้ คือ ครอบครัวแบบรัฐ ซึ่งรวมประชากรทั้งหมดของสังคมเข้าไว้ในครอบครัว
3. สมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สมัยนี้เป็นสมัยที่ญี่ปุ่นต้องการสร้างเศรษฐกิจให้ทัดเทียมกับประเทศตะวันตก โรงงานและบริษัทต่าง ๆ ขาดคนงาน ซึ่งมีความชำนาญงาน ยุคนี้เป็นยุคที่บริษัทต่าง ๆ พยายามจะอบรมความรู้ให้แก่คนงานของตน ดังข้อเสนอต่าง ๆ เช่น การว่าจ้างงานตลอดชีพ การให้รางวัล การให้สวัสดิการต่าง ๆ แก่ลูกจ้าง เพื่อให้ลูกจ้างอยู่ทำงานไปตลอด และพยายามสร้างให้เกิดความสำนึกว่าบริษัทเปรียบเสมือนบ้านของตน และพนักงานทุกคนต้องทุ่มเทให้แก่บริษัทของตน ถึงแม้ว่าจะต้องทำงานหนักจนเสียชีวิตก็ตาม บุคคลเหล่านี้จะได้รับการยกย่องอย่างมีเกียรติ และครอบครัวก็จะได้รับเงินช่วยเหลือจากบริษัท ดังปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศญี่ปุ่นปัจจุบัน

วัฒนธรรมญี่ปุ่นเป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากการปฏิรูปและการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัย ดังเช่นแนวคิดเกี่ยวกับระดับต่าง ๆ ของครอบครัวญี่ปุ่นดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

เมื่อยุคสมัยเปลี่ยน ระบบอิเอะได้หายไปไหน อิเอะถูกยกเลิกไปในปี ค.ศ. 1948 หลังจากนั้นรัฐได้ออกกฎหมายให้สมาชิก (ลูก) ทุกคนมีสิทธิได้รับส่วนแบ่งในมรดกเท่าเทียมกัน ชิเอะ นา กานะ ในหนังสือ *Kinship and Economic Organization in Rural Japan* ได้อธิบายว่า ลูกที่ไม่ได้รับตำแหน่งเป็นหัวหน้าครอบครัวไม่เคยเรียกร้องสิทธิที่จะแบ่งทรัพย์สินให้เท่าเทียมกัน ลูก ๆ ทุกคนไม่ว่าชายหรือหญิงจะออกจากครอบครัวไป จะเห็นได้ว่าการได้รับส่วนแบ่งในทรัพย์สินส่วนกลางนั้นมีความสำคัญน้อยกว่าความต่อเนื่องของครอบครัว ครอบครัวหลักซึ่งลูกชายคนโตจะรับทั้งทรัพย์สินและภาระในการเลี้ยงดูพ่อแม่ ลูกชายรอง ๆ ลงมาจะแยกไปตั้งครอบครัวสาขา ครอบครัวหลักจะช่วยครอบครัวสาขาหรือไม่ขึ้นอยู่กับกำลังทรัพย์ของครอบครัว และวิจารณ์ฐานะของหัวหน้าครอบครัว ความต่อเนื่องของครอบครัวเป็นหน้าที่และเป็นความรับผิดชอบของหัวหน้าครอบครัว หัวหน้าครอบครัวจึงต้องพยายามให้อยู่มารุ่นคนเท่าที่จะมากได้ เพื่อความอยู่รอดของครอบครัวหลัก สมาชิกบางคนต้องออกจากบ้านไปทำงานในเมือง และตั้งครอบครัวของตนเองเป็นครอบครัวเดี่ยว สมาชิกเหล่านี้ต่อมาได้กลืนกลายเป็นสมาชิกในครอบครัวใหม่ (บริษัท) ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง จุดมุ่งหมายของญี่ปุ่นคือการก้าวให้ทันประเทศตะวันตก ญี่ปุ่นได้ใช้ทรัพยากรบุคคลมาแก้ปัญหาการขาดทรัพยากรธรรมชาติ สังคมญี่ปุ่นได้เปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรม

การเข้าสู่อุตสาหกรรม ญี่ปุ่นต้องสร้างงานและสร้างคน การสร้างงานนำไปสู่การสร้างขยาย โรงงาน และเปิดบริษัทต่าง ๆ ญี่ปุ่นต้องพยายามสร้างคนให้เท่ากับจำนวนงานที่ขยายขึ้นเมื่อคนงานไม่พอ จะหาคนที่มีความสามารถไม่ได้ ญี่ปุ่นต้องหาผู้ซึ่งจบการศึกษามาใหม่ ๆ และส่งไปฝึกงาน ความต้องการรักษาคณานให้อยู่ทำงานตลอด ทำให้ญี่ปุ่นต้องคิดระบบการว่าจ้างตลอดชีพ การให้รางวัลพิเศษจะเป็นรายครึ่งปีหรือรายปี ระบบอาวุโส และสวัสดิการต่าง ๆ ขึ้นซึ่งสร้างความมั่นคงให้กับคนทำงาน คนงานซึ่งอยู่ในระบบจึงไม่ต่างกับเป็นสมาชิกของครอบครัว

การยกเลิก “อิเอะ” ปัญหาทางเศรษฐกิจของครอบครัวหลักทำให้อิเอะค่อย ๆ จางหายไปจากส่วนหนึ่งของสังคม ด็อกทริน คอนโด (Doctrine Kondo) ซึ่งทำวิจัยในเขต Shitamachi ในกรุงโตเกียว ได้กล่าวว่า ครอบครัวแบบดั้งเดิมยังคงมีอยู่ในบรรดาพ่อค้ารายย่อยและเจ้าของร้านค้า ส่วนนักวิชาการบางคนเห็นว่าครอบครัวแบบดั้งเดิมยังปรากฏอยู่ในครอบครัวธุรกิจที่เป็นชนชั้นสูง แนวคิดครอบครัวแบบดั้งเดิมจะยังคงให้อิทธิพลต่อพฤติกรรมทางสังคมต่อคนสามกลุ่มด้วยกันคือ ข้าราชการที่ต้องการแรงงาน พ่อค้ารายย่อย และนักธุรกิจที่เป็นชนชั้นสูง

วาย สก็อต มัตซึโมโตะ (Y. Scott Matsumoto) เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงในระบบครัวเรือนมาจากคนที่อยู่ในชนชั้นกลางที่กินเงินเดือน

ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจไปสู่อุตสาหกรรมได้ทำให้เกิดการสร้างกิจการอย่างมากมายหลังสงครามโลก คนซึ่งเคยสร้างงานสร้างประเทศในยุคนั้นได้กลายมาเป็นผู้สูงอายุ ญี่ปุ่นเคยมีประชากรรุ่นเยาว์มากสุดหลังสงครามโลกครั้งที่สอง หลังปี ค.ศ. 1980 ประชากรญี่ปุ่นได้เปลี่ยนแปลงไป คืออัตราการเกิดและการตายน้อยลง ชีวิตของประชากรยืนยาวขึ้น ผู้สูงอายุเหล่านี้กลายเป็นปัญหาสังคม

ปัญหาของผู้สูงอายุคือ ลูกซึ่งทำงานบริษัทไม่มีเวลาดูแลพ่อแม่ และตัวพ่อแม่เองก็ไม่ได้ต้องการการดูแล ลูกจึงอยากพึ่งบริการของรัฐ รัฐเองกำลังหาทางแก้ปัญหาเรื่องบำนาญของผู้สูงอายุ ปัจจุบันคนที่เริ่มทำงานใหม่จะต้องถูกหักภาษีรายได้สูงมากเพื่อไปช่วยจ่ายบำนาญให้แก่ผู้สูงอายุ ทำให้คนรุ่นใหม่ไม่อยากทำงานภายในประเทศ ยุคนี้เป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงสิ่งที่เราต้องศึกษาต่อไปก็คือญี่ปุ่นจะต้องเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคม จะเป็นรูปแบบไหนก็คงต้องศึกษากันต่อไป

หนังสืออ้างอิง

- Hendry, Joy. Understanding Japanese Society. London : Croomhelm Ltd., 1987.
- Hironobu, Kitaoji. "The Structure of Japanese Family." American Anthropologist 73 (1971).
- Matsumoto, Y.Scott. "Notes on Primogeniture in Postwar Japan" in Japanese Culture : Its Development and Characteristics, edited by Robert J. Smith and Richard K. Beardsley, Chicago, Illinois : Aldine Publishing Company.
- Nakane, Chie. Kinship and Economic Organization in Rural Japan. New York : Humanities Press Inc., 1967.
- Japanese Society, revised edition, New York : Pelican Books, 1973.
- Sano, Chiye Changing Values of the Japanese Family. A Dissertation submittee to Catholic University. Greenwood Press Publishers. Westport Connecticut, 1958.